

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-365/21

MR

versus

Generalstaatsanwaltschaft Bamberg

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Oberlandesgericht Bamberg)

Euroopa Kohtu (viies koda) 23. märtsi 2023. aasta otsus

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Artikkel 54 – *Ne bis in idem*-põhimõte – Artikli 55 lõike 1 punkt b – Erand *ne bis in idem*-põhimõtte kohaldamisest – Liikmesriigi julgeoleku või muude oluliste huvide vastane kuritegu – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 50 – *Ne bis in idem*-põhimõte – Artikli 52 lõige 1 – *Ne bis in idem*-põhimõtte piirangud – *Ne bis in idem*-põhimõttest erandit ette nägeva riigi deklaratsiooni kooskõla – Kuritegelik ühendus – Varavastased kuriteod

1. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Protokoll Schengeni acquis' integreerimise kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Kohaldamise tingimus – Sama tegu – Mõiste – Faktiliste asjaolude identsus – Liikmesriigi instantside pädevusse kuuluv identsuse hindamine (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikkel 54)*

(vt punktid 31–39)

2. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Protokoll Schengeni acquis' integreerimise kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Erand – Liikmesriigi julgeoleku või muude oluliste huvide vastane kuritegu – Piirang – Tingimused – Seaduses ette nähtud piirang – Selle põhimõtte olemuse järgimine – Proportsionaalsuse põhimõtte järgimine – Kehtivus harta artiklit 50 arvestades (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50 ja artikli 52 lõige 1; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikkel 54, artikli 55 lõike 1 punkt b ja artikkel 56)*

(vt punktid 46–50, 52, 53 ja 56–67 ning resolutsiooni punkt 1)

3. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Protokoll Schengeni acquis' integreerimise kohta – Schengeni lepingu rakendamise konventsioon – Ne bis in idem'i põhimõte – Liikmesriigi deklaratsioon selle kohta, et talle ei ole see põhimõte siduv juhul, kui tegemist on tema riikliku julgeoleku või muude oluliste huvide vastase kuriteoga – Deklaratsioon, mis*

hõlmab sellises kuritegelikus ühenduses osalemist, kes on toime pannud ainult varavastaseid kuritegusid – Lubatavus – Tingimused
(Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 50 ja artikli 52 lõige 1; Schengeni lepingu rakendamise konventsioon, artikkel 54 ja artikli 55 lõige 1)

(vt punktid 74–81 ja 83 ning resolutsiooni punkt 2)

Kokkuvõte

Austria kohus mõistis 2020. aasta septembris Iisraeli kodanikule MRile, kelle viimane elukoht oli Austrias, nelja-aastase vangistuse majandustegevuse käigus raskendavatel asjaoludel toime pandud kelmuse ja rahapesu eest. Pärast seda, kui ta oli osa sellest karistusest ära kandnud ja ülejäänud osa kandmisest tingimisi vabastatud, võeti ta Austrias vahi alla sellise Euroopa vahistamismääruse täitmiseks, mille oli tema suhtes teinud Saksa kohus 2020. aasta detsembris seoses kuritegeliku ühenduse loomise ja investeerimiskelmusega.

MRi kaebus selle vahistamismääruse peale jäeti 2021. aasta märtsis tehtud määrusega rahuldamata põhjusel, et nende kahe menetluse aluseks olevad teod on erinevad ja Schengeni rakenduskonventsioonis¹ ette nähtud *ne bis in idem*-põhimõtet ei tule kohaldada. Teise võimalusena märgiti, et MRi süüdistatakse sellise kuriteo toimepanemises, mis on hõlmatud Saksamaa Liitvabariigi poolt Schengeni rakenduskonventsiooni ratifitseerimise ajal tehtud deklaratsiooniga. Sellest deklaratsioonist tulenevalt ei ole nimetatud liikmesriigile *ne bis in idem*-põhimõte siduv juhul, kui tegu, mille suhtes välismaine kohtuotsus on tehtud, kujutab endast Saksamaa riikliku julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide vastast kuritegu².

Nendel asjaoludel küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele esitati taotlus selle vahistamismääruse uuesti läbivaatamiseks, kas luba, mis on Schengeni rakenduskonventsioonis liikmesriikidele antud sellise deklaratsiooni tegemiseks, on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 50, milles on tunnustatud *ne bis in idem*-põhimõtet. Kui sellele küsimusele vastatakse jaatavalt, soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas selline deklaratsioon võib hõlmata ka selliseid kuritegelikke ühendusi, kes on toime pannud üksnes varavastaseid kuritegusid.

Euroopa Kohus vastas mõlemale küsimusele jaatavalt ja täpsustas tingimusi, mille esinemisel võib selline deklaratsioon hõlmata sellist liiki kuritegelikku ühendust.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena, kinnitades, et asjaomase deklaratsiooni tegemist võimaldav Schengeni rakenduskonventsiooni säte³ on harta artiklist 50 lähtuvalt kehtiv, märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et rakenduskonventsiooni nimetatud säte kujutab endast harta viidatud sättega tagatud põhiõiguse piirangut. Selline piiramine võib siiski olla põhjendatud, kui seda tehakse

¹ Schengenis 19. juunil 1990 alla kirjutatud ja 26. märtsil 1995 jõustunud konventsioon, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel nende ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta (EÜT 2000, L 239, lk 19; ELT eriväljaanne 19/02, lk 9) (edaspidi „Schengeni rakenduskonventsioon“). *Ne bis in idem*-põhimõte on tagatud Schengeni rakenduskonventsiooni artikliga 54, milles on ette nähtud, et „[i]sikut, kelle suhtes üks konventsiooniosaline on langetanud lõpliku kohtuotsuse, ei või teine konventsiooniosaline sama teo eest vastutusele võtta, tingimusel et kui isikule on karistus määratud, on ta selle ära kandnud või kannab seda või seda ei saa otsuse langetanud konventsiooniosalise õiguse alusel enam täitmisele pöörata“.

² Sellise deklaratsiooni tegemise võimalus on ette nähtud Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punktis b.

³ Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.

seadusega ning arvestades nimetatud õiguse olemust⁴. Ühtlasi peab proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt selline piirang olema vajalik ning vastama tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi⁵.

Selles kontekstis tuletas Euroopa Kohus meelde, et *ne bis in idem*-põhimõtte piirang järgib harta artikli 50 olemust, kui see piirang võimaldab menetlust alustada ja sanktsiooni määrata uuesti sama teo eest üksnes siis, kui taotletakse erinevat eesmärki. Erand, mis on Schengeni rakenduskonventsioonis⁶ sellest põhimõttest ette nähtud, kehtib üksnes juhul, kui välisriigi kohtuotsuses nimetatud tegu kujutab endast seda erandit kasutada sooviva liikmesriigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide vastast kuritegu. Märkides, et mõiste „riiklik julgeolek“ tuleb võrdsustada mõistega „riigi julgeolek“⁷, rõhutas Euroopa Kohus, et eesmärk kaitsta riigi julgeolekut vastab esmatähtsale huvile kaitsta riigi põhifunktsioone ja ühiskonna põhihuve. Sellest nähtub, et kuriteod, mille puhul Schengeni rakenduskonventsioon lubab teha erandeid sellest põhimõttest, peavad mõjutama seda liikmesriiki ennast. Sama kehtib selles sättes silmas peetud liikmesriigi muude huvide vastaste kuritegude puhul. Järelikult järgib Schengeni rakenduskonventsiooni vaidlustatud säte⁸ *ne bis in idem*-põhimõtte olemust, kuna see võimaldab liikmesriigil mõista karistusi selliste kuritegude eest, mis puudutavad teda ennast, ja seeläbi järgida eesmärke, mis erinevad kindlasti nendest eesmärkidest, mida järgides tehti asjaomase isiku suhtes otsus teises liikmesriigis.

Mis puudutab seejärel proportsionaalsuse põhimõtet, siis tuleb *ne bis in idem*-põhimõtte piiramise põhjendamise võimalust hinnates kaaluda kaasneva riive raskust ja kontrollida, et piiranguga taotletava üldist huvi teeniva eesmärgi olulisus oleks riive raskusastmega vastavuses. Selleks on Schengeni rakenduskonventsiooni viidatud sättes⁹ ette nähtud võimalus sobiv, et saavutada üldise huvi eesmärk, milleks on karistada liikmesriigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide kahjustamise eest.

Lõpuks, võttes arvesse sellise kahjustamise laadi ja erilist raskust, ületab selle üldise huvi eesmärgi olulisus üldiselt kuritegevusega ja ka raske kuritegevusega võitlemise huvi eesmärki. Selline eesmärk võib seega põhjendada meetmeid, mis toovad kaasa selliseid põhiõiguste riiveid, mis ei oleks lubatud, et tavakorras alustada menetlust ja karistada kuritegude eest üldiselt.

Teisena nentis Euroopa Kohus, et Schengeni rakenduskonventsiooniga¹⁰ ei ole lähtudes hartast¹¹ vastuolus, kui liikmesriigi kohtud tõlgendavad selle liikmesriigi poolt Schengeni rakenduskonventsiooni alusel tehtud deklaratsiooni nii, et Schengeni rakenduskonventsiooni *ne bis in idem*-põhimõtet puudutavad sätted¹² ei ole liikmesriigile siduvad kuritegeliku ühenduse loomises seisneva kuriteo puhul, kui kuritegelik ühendus, milles tagaotsitav isik osales, pani toime ainult varavastaseid kuritegusid, eeldusel et kriminaalmenetluse eesmärk on selle ühenduse tegevust arvestades mõista karistus selle liikmesriigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide kahjustamise eest.

⁴ Vt harta artikli 52 lõike 1 esimene lause.

⁵ Vt harta artikli 52 lõike 1 teine lause.

⁶ Vt eelkõige Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.

⁷ See mõiste on toodud ELL artikli 4 lõikes 2.

⁸ Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.

⁹ Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.

¹⁰ Euroopa Kohus viitas Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punktile b.

¹¹ Vt harta artikkel 50 ja artikli 52 lõige 1.

¹² Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikkel 54.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus esiteks, et Schengeni rakenduskonventsioonis¹³ ette nähtud erandi esimese osa alla kuuluvad sellised kuriteod nagu salakuulamine, riigireetmine või avaliku võimu toimimise tõsine kahjustamine, mis juba oma olemuselt on seotud asjaomase liikmesriigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvidega. Siiski ei tulene sellest, et selle erandi kohaldamisala piirdub tingimata selliste kuritegudega. Nimelt ei saa välistada, et vastutusele võtmine selliste kuritegude eest, mille koosseisu tunnused ei hõlma konkreetselt liikmesriigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide kahjustamist, võib kuuluda samuti selle erandi kohaldamisalasse, kui kuriteo toimepanemise asjaolusid arvestades on nõuetekohaselt tõendatud, et kõnealuse teo eest vastutusele võtmise eesmärk on mõista karistus riigi julgeoleku või muude samavõrd oluliste huvide kahjustamise eest.

Teiseks peab sellise kuriteo eest vastutusele võtmine, mida on nimetatud Schengeni rakenduskonventsiooni samas sättes¹⁴ ette nähtud võimaluse rakendamiseks tehtud deklaratsioonis, puudutama tegu, mis kahjustab eriti raskelt asjaomast liikmesriiki ennast. Iga kuritegelik ühendus ei kahjusta aga tingimata ja sellisena asjaomase liikmesriigi julgeolekut ega muid samavõrd olulisi huve. Seega saab kuritegeliku ühenduse loomine olla aluseks kriminaalmenetluse alustamisele *ne bis in idem*-põhimõttest erandi alusel üksnes selliste ühenduste puhul, kelle tegevust saab neid iseloomustavate asjaolude tõttu pidada selliseks kahjustamiseks.

Seoses sellega, milline tähtsus on selles kontekstis asjaolul, et kuritegelik ühendus on toime pannud ainult varavastaseid kuritegusid, täpsustas Euroopa Kohus, et kuritegeliku ühenduse tegevuse kvalifitseerimiseks asjaomase liikmesriigi julgeolekut või muid samavõrd olulisi huve kahjustavaks tuleb arvesse võtta selle kahju tõsidust, mida tema tegevus sellele liikmesriigile põhjustas. Lisaks peab nimetatud tegevus – sõltumata selle ühenduse tegelikest kavatsustest ja lisaks iga kuriteoga kaasnevale avaliku korra kahjustamisele – mõjutama liikmesriiki ennast.

¹³ Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.

¹⁴ Vt Schengeni rakenduskonventsiooni artikli 55 lõike 1 punkt b.